

YOSH AVLODNI TARBIYALASHDA O‘ZBEK MILLIY MUMTOZ MUSIQASINING AHAMIYATI.

Yunus Rajabiy nomidagi milliy musiqa san’ati instituti
“Maqom cholg‘u ijrochiligi” kafedrasi mudiri, dotsenti
Ilyos Arabov

Аннотация:

“Yosh avlodni tarbiyalashda o‘zbek milliy mumtoz musiqasining ahamiyati” mavzusidagi maqolada milliy musiqa san’atining tarbiya jarayonidagi o‘rni va ahamiyati chuqur tahlil qilinadi. Maqolada o‘zbek mumtoz musiqasining boy merosi, uning tarixiy, madaniy va estetik qadriyatlari yosh avlodga axloqiy va estetik tarbiya berishda qanday rol o‘ynashi ko‘rsatilgan. Mumtoz musiqa orqali bolalar va yoshlar milliy madaniyatga, an’analarga hurmat, ona vatan va xalq tarixi bilan bog‘liq chuqur his-tuyg‘ularni rivojlantiradi. Maqolada, shuningdek, o‘zbek milliy musiqa asarlarini eshitish va ularni o‘rganish orqali yoshlar orasida estetik did, adabiyot va san’atga bo‘lgan qiziqishning oshishi, shaxsiy va ijtimoiy mas’uliyatni rivojlantirishda qanday ahamiyat kasb etishi yoritilgan. Mumtoz musiqa nafaqat musiqiy bilimlarni shakllantiradi, balki insonning ma’naviy va axloqiy jihatlarini ham mustahkamlashga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Tanbur, ma’naviyat, madaniyat, milliy, maqom, shashmaqom, mumtoz, tarix.

Аннотация:

В данной статье говорится о значении, роли и сущности классической музыки в воспитании узбекской молодежи. Даны краткие сведения об истории классической музыки и ее исполнителях. Возрождение духовности народа, широкое изучение нашего богатого исторического наследия имеют большое значение в воспитании духовно зрелой и всесторонне развитой личности. Это станет важным инструментом не только сохранения нашей национальной идентичности, но и воспитания молодых людей как духовно и нравственно зрелых, патриотичных и полезных для общества личностей.

Ключевые слова: Танбур, духовность, культура, национальный, статус, шашмаком, классика, история.

Abstract:

This article talks about the meaning, role and essence of classical music in the education of Uzbek youth. Brief information about the history of classical music and its performers is given. The revival of the spirituality of the people, the broad study of our rich historical heritage are of great importance in the upbringing of a spiritually mature and comprehensively developed personality. This will become an important tool not only for preserving our national identity, but also for educating young people as spiritually and morally mature, patriotic and useful personalities for society.

Keywords: Tanbur, spirituality, culture, national, status, checkerboard, classics, history.

Yoshlarni tarbiyalashda o‘zbek mumtoz musiqasining o‘rni juda katta. Mumtoz musiqalar, asosan, milliy qadriyatlarni, axloqiy va estetik ta’limotlarni yosh avlodga yetkazishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu musiqalar nafaqat estetik zavq bag‘ishlasa, balki insoniyatning tarixiy va madaniy merosini tushunishga, his-tuyg‘ularni ifodalashga, shuningdek, an’ana va urf-odatlarini hurmat qilishga yordam beradi.

O‘zbek mumtoz musiqa asarlari, masalan, maqom san’ati, milliy musiqaning chuqur va sof shakllaridan biridir. Bu musiqalar yirik bastakorlar, xalq ijrochilari va muxlislar tomonidan asrlar davomida saqlanib kelgan. Yoshlarni bu san’at bilan tanishtirish, ularning nafaqat estetik didini, balki ijtimoiy va axloqiy fazilatlarini ham shakllantiradi.

Mumtoz musiqaning o‘ziga xosligi, uning nozik va chuqur ritmik strukturasi yotadi. Yoshlar bu musiqalar orqali ko‘plab insoniy fazilatlarni, jumladan, sabr-toqat, hurmat, muhabbat va vatanparvarlikni o‘rganadilar. Shu bilan birga, bu musiqalar ularni milliy an’analarga va tilga nisbatan mas’uliyatli va jiddiy yondashishga undaydi.

Ma’naviy yetuk va barkamol insonni tarbiyalashda xalq ma’naviyatining tiklanishi va boy tarixiy merosimizning keng o‘rganilishi nihoyatda muhim ahamiyatga ega. Har bir millatning rivojlanishida uning ma’naviyati, madaniyati va tarixiy merosi ajralmas o‘rin tutadi. O‘zbek xalqining boy madaniyati, o‘tmishdagi buyuk ajdodlarimizning mehnati, ilm-fan, adabiyot, san’at va axloqiy qadriyatlari – bularning barchasi yoshlarni tarbiyalashda asosiy tayanch bo‘lib xizmat qiladi.

Xalq ma'naviyatining tiklanishi, birinchi navbatda, milliy g'urur va o'zligimizni saqlab qolishga yordam beradi. O'zbek xalqining tarixiy merosi, urf-odatlar va qadriyatlari orqali, yosh avlodga milliy ong va o'zlikni shakllantirish mumkin. Ushbu qadriyatlarni yosh avlodga singdirish, ularni ma'naviy yetuk va barkamol shaxslar sifatida tarbiyalashda muhim vositadir.

Tarixiy merosimizni keng o'rganish, o'tmishdagi buyuk insonlarning yuksak axloqiy va ilmiy meroslarini o'rganish yoshlarni o'z yurtiga bo'lgan muhabbatini kuchaytiradi. Amir Temur, Alisher Navoiy, Ulug'bek, Ibn Sino kabi buyuk shaxslarning faoliyati va ilmiy yutuqlari, o'z davrida jamiyatni rivojlantirishdagi o'rni va ulardan olingan saboqlar yoshlar uchun ilhom manbai bo'lishi mumkin. Shuningdek, xalqimizning adabiy yodgorliklari, qo'shiqlari, maqom san'ati va boshqa san'at turlarini o'rganish orqali yoshlar o'z tarixini va madaniyatini chuqur anglab yetadilar.

O'zbek milliy mumtoz musiqasi o'zining chuqur ildizlari va boy merosi bilan ajralib turadi. Bu musiqa turi nafaqat O'zbekiston, balki butun Markaziy Osiyo xalqlarining madaniy merosining ajralmas qismidir. O'zbek mumtoz musiqasi o'ziga xos uslublar, shakllar va ifoda vositalariga ega bo'lib, yillar davomida rivojlanib, xalqning ruhiyatini, tarixiy qadriyatlarini va estetik didini aks ettirgan.

O'zbek mumtoz musiqasi asosan maqom va shashmaqom tizimlariga asoslanadi. Bu tizimlar an'anaviy musiqiy tuzilmalarga ega bo'lib, turli melodik va ritmik naqshlar orqali biror ma'naviy, axloqiy yoki estetik mazmuni ifodalaydi.

Maqom – O'zbek mumtoz musiqasining eng yirik janri bo'lib, u murakkab, ko'p qismli asarlarni o'z ichiga oladi. Har bir maqom asari o'ziga xos muayyan ruhiy kayfiyatni, hissiyotlarni yoki tarixiy voqealarni ifodalaydi.

Maqom kuy va ashulalari o'zining uzun, ohangdor va mukammal kompozitsiyasi bilan ajralib turadi. O'zbek mumtoz musiqasini ijro etishda an'anaviy cholg'u sozlaridan, ya'ni, rubob, g'ijjak, ud, chang, qonun, nay, dutor, tanbur, doira kabi musiqiy asboblardan foydalanadi.

O'zbek mumtoz musiqasining tarixi qadim zamonlarga borib taqaladi. Uning rivojlanishi, birinchi navbatda, o'zbek xalqining qadimiy musiqiy an'analari bilan bog'liq. O'zbekiston hududida yirik madaniy markazlarning paydo bo'lishi, ayniqsa,

Samarqand, Buxoro va Xiva kabi shaharlarning ilmiy va madaniy markazlarga aylanishi, bu musiqaning shakllanishi va rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatgan.

Maqom san'ati tarixida O'zbekistonning o'ziga xos musiqa tarixi mavjud bo'lib, u Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi buyuk shaxslar bilan chambarchas bog'liq. Ularning asarlari musiqiy merosning shakllanishiga ta'sir ko'rsatgan. Masalan, Navoiy musiqaning estetik tomonlarini, xalqning ruhiy holatini ifodalashda alohida ahamiyat bergan.

O'zbek mumtoz musiqasining rivojlanishida xalq musiqasining katta o'rni bor. Xalqning ko'plab yirik dostonlari va qo'shiqlari, ayniqsa, ishlanmagan asarlar, mumtoz musiqaning vujudga kelishiga yordam berdi. Xalq musiqasidagi an'anaviy melodiya va shakllar, ayniqsa, maqom musiqasining tuzilishiga bevosita ta'sir ko'rsatgan. Bunday musiqalar xalqning hayotini, urf-odatlarini va tarixiy jarayonlarini aks ettirgan.

O'zbek mumtoz musiqasining rivojlanishida buyuk ijrochilarning alohida o'rni bo'lgan. Bu musiqaning asrlar davomida tarqalishiga va saqlanishiga katta hissa qo'shgan ijrochilardan biri – Shashmaqom asarini butun Markaziy Osiyoga tanitgan ijrochilar bo'lishi mumkin. 20-asrning boshlarida mumtoz musiqaning rivojlanishiga Ota Jalol Nosirov, Ota G'iyos Abdug'aniyev, Hoji Abdulaziz Abdurasulov, Domla Halim Ibodov, Mulla To'ychi Toshmuhamedov va Yunus Rajabiy kabi ustoz san'atkorlar alohida hissa qo'shgan.

Bugungi kunda o'zbek mumtoz musiqasi o'zining beqiyos madaniy va estetik ahamiyatini yo'qotmagan. Ushbu musiqa nafaqat an'anaviy xalq musiqasi sifatida, balki xalqni birlashtiruvchi, ularni milliy va ma'naviy jihatdan tarbiyalovchi kuch sifatida ham xizmat qiladi. Shuningdek, O'zbekistonda mumtoz musiqani o'rganish va rivojlantirish uchun ko'plab madaniyat markazlari, musiqa maktablari, maqom maktablari, 2017-yil tashkil etilgan Milliy maqom san'ati markazi, 2020-yil Yunus Rajabiy nomidagi O'zbek milliy musiqa san'ati instituti faoliyat ko'rsatmoqda. Maqom san'ati va mumtoz musiqaning tarixi va nazariyasini o'rganish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar ham olib borilmoqda.

Tarixiy merosni o'rganish, shuningdek, yoshlarni mustahkam ijtimoiy asosda tarbiyalashda ham muhimdir. O'tmishdagi insonlarning yuksak axloqiy meroslari va ulug'vor ishlari yoshlar uchun motivatsiya bo'lishi mumkin. Xalqimizning qadimiy

maqol-mashorati, hikmatli so‘zlari va dostonlari orqali yoshlar axloqiy me‘yorlarni, ijtimoiy mas‘uliyatni o‘rganadilar. Bu esa, o‘z navbatida, ularning hayotdagi qarorlarida to‘g‘ri yo‘lni tanlashlariga yordam beradi.

Yoshlarning ma‘naviy yetukligini ta‘minlash uchun, ularni nafaqat ilm-fan va texnologiyalar bilan tanishtirish, balki xalqimizning asriy qadriyatlarini ham o‘rgatish zarur. Bu orqali ular o‘z hayotlarini ma‘naviy jihatdan boyitib, jamiyatda faol va mas‘uliyatli fuqarolar bo‘lib yetishadilar. Yaxshi tarbiya, shuningdek, ularni ko‘p jihatdan ijtimoiy muhitda mustahkam joy olishga, o‘zlariga va jamiyatga foydali bo‘lishga rag‘batlantiradi.

Shunday qilib, ma‘naviy yetuk va barkamol insonni tarbiyalashda xalq ma‘naviyatining tiklanishi va boy tarixiy merosimizning keng o‘rganilishi juda muhim ahamiyatga ega. Bu, nafaqat milliy o‘zligimizni saqlash, balki yoshlarni ma‘naviy va axloqiy jihatdan yetuk, vatanparvar va jamiyatga foydali shaxslar sifatida tarbiyalashda muhim vosita bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI

1. Abdullayev, N. (2005). O‘zbek mumtoz musiqasining tarixi va nazariyasi. Tashkent: O‘zbekiston Davlat Noshirligi.
 2. To‘raqulov, R. (2008). O‘zbek milliy musiqa san‘ati. Toshkent: Sharq.
 3. Qodirov, S. (2010). Musiqa va tarbiya: nazariy yondashuvlar. Tashkent: Fan.
 4. Turaeva, G. (2013). Musiqa va madaniyat: o‘zbek milliy musiqasi va yoshlar tarbiyasi. Tashkent: O‘zbekiston.
 5. Saidov, A. (2015). Musiqa san‘ati va shaxs tarbiyasi. Toshkent: O‘qituvchi.
 6. Xolmatov, Z. (2017). Milliy musiqaning tarbiyaviy roli. Tashkent: O‘zbekiston.
 7. Pavlov, V. (2012). Musiqa va madaniyat: xalq musiqasi va uning ta‘limdagi o‘rni. Moskva: Musiqa.
- Internet manbalari:
1. O‘zbek milliy musiqa san‘ati. (2020). O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
URL: www.uzbekistanencyclopedia.uz
 2. Musiqa va tarbiya: yoshlar uchun muhim ahamiyat. (2021). Madaniyat.uz.
URL: www.madaniyat.uz

